

TERI PRAČET

ROMAN O DISKSVETU **MALI BOGOVI**

Preveo
Goran Kapetanović

 Laguna 

Naslov originala

Terry Pratchett

SMALL GODS

Copyright © Terry and Lynn Pratchett 1992

First published by Victor Gollancz Ltd, London

Translation copyright © 2002, 2025 za srpsko izdanje, LAGUNA

Cover illustration copyright © Ron Kirby / via Thomas Schluck
GmbH

MALI BOGOVI

Sad porazmislite o kornjači i orlu.

Kornjača živi na tlu. Nemoguće je živeti još bliže tlu a da se ne bude pod njim. Horizonti su joj udaljeni nekoliko centimetara. Okretna je i hitra baš koliko je potrebno za lov na zelenu salatu. Dok je ostatak evolucije protekao mimo nje, ona je opstala zato što, u celini, nije pretnja ni za koga i previše ju je nezgodno pojesti.

S druge strane je orao. Stvorenje vazduha i visina, čiji se horizonti protežu skroz do ivice sveta. Vid mu je dovoljno oštar da spazi šušanj nekog malog, cijukavog bića kilometar daleko. Čista moć, čista kontrola. Munjevita smrt na krilima. Kandže i kljun dovoljni da u obrok pretvore išta što je manje od njega, a da žurno ukradu užinu i ponečemu većem.

A ipak, orao će satima sedeti na litici i pretraživati kraljevstva sveta, dok ne uoči udaljen pokret, a zatim će da se usredsredi, usredsredi, *usredsredi* na mali oklop koji se gega među grmljem, tamo u pustinji. I *vinuće se...*

I munut kasnije kornjača shvata da svet otpada od nje. I prvi put vidi svet, ne više centimetar od zemlje, već sto pedeset metara nad njom, i razmišlja: Orao mi je zaista dobar prijatelj.

A onda je orao ispusti.

I skoro uvek se kornjača sruči u smrt. Svi znaju zašto kornjača to radi. Gravitacija je navika koje se nije lako osloboditi. Niko ne zna zašto orao to radi. Na kornjači ima slasnih zalogaja, ali kad se uzme u obzir potreban napor, mnogo slasnijih zalogaja ima na praktično bilo čemu drugom. U pitanju je prosto orlovski užitek u mučenju kornjača.

No, naravno, orao ne shvata da učestvuje u vrlo grubom obliku prirodnog odabiranja.

Jednoga dana kornjača će da nauči da leti.

* * *

Priča se odvija u pustinji, među senkama boje umbre i narandži. Vreme njenog početka i kraja nešto je manje izvesno, ali se bar jedan od njenih početaka desio iznad linije snega, hiljadama kilometara dalje, na planinama oko Središta*.

Jedno od stalnih filozofskih pitanja jeste:

„Da li pad drveta u šumi proizvodi zvuk i ako nema nikog ko bi ga čuo?“

Što unekoliko osvetljava prirodu filozofâ, jer u šumi uvek postoji neko. Možda samo jazavac koji se pita šta se to prolomilo, ili veverica koja se pita zašto se pejzaž kreće naviše, ali *neko*. U potpuno krajnjem slučaju, ako je drvo palo dovoljno duboko u šumi, čuli bi ga milioni malih bogova.

Stvari se prosto dešavaju, jedna za drugom. Nije ih briga ko zna za njih. Ali *istorija*... istorija je drugačija. Istoriju valja

* Ili, ako ste sledbenik Omnijanizma, oko Pôla.

posmatrati. U suprotnom, nije istorija. Samo je... pa, niz stvari koje se dešavaju jedna za drugom.

I naravno, mora da bude kontrolisana. Inače bi mogla da se pretvori u bilo šta. Naime, istorija, suprotno popularnim teorijama, *jesu* kraljevi i datumi i bitke. A ti događaji moraju da se dese u pravo vreme. I to nije lako. U haotičnom kosmosu suviše stvari može da pođe naopako. Suviše lako može da se desi da generalovom konju otpadne potkovica, ili da neko pogrešno čuje naređenje, ili da kurira koji nosi ključnu poruku presretnu neki ljudi sa štapovima i nedostatkom gotovine. A zatim, tu su i divlje priče, parazitske tvorevine na drvetu istorije, koje pokušavaju da ga saviju po svom ukusu.

Stoga istorija ima svoje staratelje.

Oni žive... pa, u stvarnom svetu žive gde god da su poslati, ali njihov duhovni dom je u skrivenoj dolini na visokim Ramtopima na Disksvetu, gde se čuvaju istorijske knjige.

To nisu knjige u kojima su prošli događaji pribodeni kao gomila leptirova za plutu. To su knjige iz kojih istorija izranja. Ima ih više od dvadeset hiljada; svaka je visoka tri metra, uvezana u olovo, a slova su toliko sitna da moraju da se čitaju pomoću lupe.

Kad ljudi kažu: „Zapisano je...“, zapisano je *tu*.

Metafora ima manje nego što ljudi misle.

Svakog meseca opat i dva starija monaha odlaze u pećinu gde se drže knjige. Nekad je to bila samo opatova dužnost, ali su dva druga poverljiva monaha uključena posle nesrećnog slučaja pedeset devetog opata, koji je zaradio milion dolara na sitnoj kocki pre nego što su njegovi drugovi monasi uhvatili.

Pored toga, opasno je ulaziti sam. Čista koncentrovanost Istorije koja nečujno izvejava u svet može da bude ogromna. Vreme je droga. Prevelika doza može da vas ubije.

Četiristo devedeset treći opat sklopio je svoje smežurane ruke i obratio se Lu Ceu, jednom od svojih najstarijih monaha. Zbog svežeg vazduha i lagodnog života u tajnoj dolini svi su monasi bili stariji; pored toga, izvesna količina Vremena, kad svakog dana baratate s njim, i otpadne.

„Mesto je Omnija“, reče opat, „na Klačanskoj obali.“

„Sećam se“, reče Lu Ce. „Mladić po imenu Osori, je li tako?“

„Stvar valja... *pažljivo posmatrati*“, reče opat. „Postoje pritisci. Slobodna volja, predodređenost... moć simbola... prelomna tačka... znaš sve o tome.“

„Nisam išao u Omniju već, oh, sigurno sedam stotina godina“, reče Lu Ce. „Suvo mesto. Verujem da u celoj državi nema više od tone dobre zemlje.“

„Pođi onda“, reče opat.

„Poneću svoje planine“, reče Lu Ce. „Klima će da im godi.“

Takođe je poneo i svoju metlu i prostirku za spavanje. Monasi istorije nisu zagriženi za materijalnu imovinu. Otkrili su da se većina stvari raspadne od upotrebe posle vek ili dva.

Trebale su mu četiri godine da stigne u Omniju. Morao je usput da odgleda nekoliko bitaka i jedan atentat, inače bi to bili samo nasumični događaji.

* * *

Bila je godina idejne zmiје, to jest, dve stotine godina nakon Deklaracije proroka Abisa.

U kojoj je rečeno da je vreme osmog proroka neizbežno.

To je bila pouzdana stvar u Crkvi Velikog Boga Oma: imala je vrlo precizne proroke. Mogli ste prema njima da uskladite svoj kalendar, ako ste imali neki dovoljno velik.

I, kao što je to obično slučaj u vreme dolaska vremenskog proroka, Crkva je učtвороstručila svoje napore da postane

sveta. To je u suštini vrlo nalikovalo buci koja se diže u svakom velikom koncertu kad se očekuju revizori, ali je uključilo i hvatanje ljudi za koje se sumnjalo da nisu dovoljno sveti i njihovo usmrćivanje na stotinu domišljatih načina. Ovo se smatra pouzdanim barometrom stanja nečije bogobojažljivosti u većini zaista popularnih religija. Često se obznanjuje da se u veri posrće više nego na nacionalnim prvenstvima u toboganu, da jeres mora da se iščupa iz korena i da je vreme da se lista očisti. Krv se uglavnom smatra vrlo delotvornom za tu svrhu.

* * *

U to vreme Veliki Bog Om govoraše Brati što beše Odabrani:

„Psst!“

Brata je zastao usred plevljenja i osvrnuo se po vrtu Hrama.

„Molim?“, rekao je.

Dan je bio lep, s ranog proleća. Molitveni točkići veselo su se okretali na povetarcu s planina. Pčele su dangubile u cvetovima pasulja, ali su zdušno zujale ne bi li ostavile utisak da naporno rade. Visoko u vazduhu kružio je usamljeni orao.

Brata je slegao ramenima i vratio se dinjama.

Da, Veliki Bog Om opet govoraše Brati što beše Odabrani:

„Psst!“

Brata je oklevao. Neko mu se sasvim sigurno obraćao niotkuda. Možda demon. Učitelj iskušenika, brat Numrod, ljutito se odnosio prema demonima. Prema nečistim mislima i demonima. Jedno je vodilo drugom. Brata je postao neugodno svestan da je verovatno odavno trebalo da dobije demona.

Protivmera se sastojala u odlučnosti i ponavljanju Devet fundamentalnih aforizama.

Još jednom Veliki Bog Om govoraše Brati što beše Odabrani:

„Jesi li gluv, dečaće?“

Motika se zabila u suhu zemlju. Brata se osvrnuo. Video je pčele, orla i, na drugom kraju dvorišta, starog brata Lu Cea kako vilama sneno prevrće gomilu đubriva. Molitveni točkići umirujuće su se okretali duž zidova.

Načinio je znak kojim je prorok Iškel isterao duhove.

„Prođi iza mene, demone“, promrmrljao je.

„*Jesam* iza tebe.“

Brata se ponovo okrenuo, sporo. Vrt je i dalje bio prazan. Pobeže.

* * *

Mnoge priče začnu se davno pre nego što počnu, a Bratina priča začela se hiljadama godina pre njegovog rođenja.

U svetu postoje milijarde bogova. Roje se gusto, poput haringine ikre. Većina je suviše mala za golo oko i nikad im se niko ne klanja, bar ne iko veći od bakterije, koje se nikad ne mole i nisu zahtevne u pogledu čudâ.

To su mali bogovi – duhovi raskrsnica mravljih puteva, bogovi mikroklimе oko korenja trave. I većina njih to i ostane.

Zato što im nedostaje *vera*.

Šačica, međutim, doživi veću slavu. Bilo šta može da posluži kao okidač. Pastir u potrazi za zalutalim jagnjetom nalazi životinju među trnjem i odvaja minut ili dva da sagradi malu kupolu od kamenja, iz opšte zahvalnosti bilo kojim duhovima koji su možda u okolini. Ili se drvo čudnog oblika dovede u vezu sa lekom protiv bolesti. Ili neko ureže spiralu na usamljenoj steni. Jer ono što bogovima treba jeste vera, a ono što ljudi žele jesu bogovi.

Često se na tome i završi. No ponekad ode dalje. Doda se više kamenja, uspravi se više blokova, izgradi se hram na

mestu na kome je nekad stajalo drvo. Bog ojačava, a vera onih koji mu se klanjaju gura ga navije kao hiljadu tona raketnog goriva. Za vrlo malo odabranih, granica je nebo.

A ponekad čak ni nebo.

* * *

Brat Numrod se rvao s nečistim mislima u privatnosti svoje neudobne ćelije kad je čuo vatren glas iz iskušeničke spavaonice.

Maleni Brata ležao je ničice pred statuom Omovog otelotvorenja u munji, tresao se i mrmljao odlomke molitve.

Nešto u vezi s tim dečakom bilo je jezivo, mislio je Numrod. Način na koji vas je gledao dok ste govorili – kao da vas *sluša*.

Približio se i bocnuo malaksalog mladića krajem svog štapa.

„Ustaj, dečake! Kakva posla imaš u spavaonici usred bela dana? Mmm?“

Brata je uspeo da se okrene, još uvek prostrt po podu, i da uhvati sveštenika za članke.

„Glas! Glas! *Obratio* mi se!“, jecao je.

Numrod je uzdahnuo. Ah. Ovo je bio poznat teren. Glasovi su boravili u blizini Numrodovog samostana. On ih je stalno čuo.

„Ustani, dečake“, reče, nešto ljubaznije.

Brata se podigao.

Bio je, na šta se Numrod i ranije žalio, prestar za doličnog iskušenika. Oko deset godina prestar. Dajte mi dečaka od najviše sedam godina, stalno je govorio Numrod.

No Brata će i smrt dočekati kao iskušenik. Kad su sačinjavali pravila, nikad nisu predvideli ništa slično Brati.

Njegovo široko rumeno lice netremice je posmatralo učitelja iskušenikâ.

„Sedi na krevet, Brato“, reče Numrod.

Brata je smesta poslušao. Brata nije znao šta znači neposlušnost. Bila je to jedna od mnogobrojnih reči čije značenje nije znao.

Numrod je seo pored njega.

„Dakle, Brato“, reče, „ti znaš šta se dešava ljudima koji govore laži, zar ne?“

Brata je klimnuo pocrvenevši.

„Vrlo dobro. Sad mi ispričaj o tim glasovima.“

Brata je rukama uvrnuo rub svoje rize.

„Više kao jedan glas, učitelju“, reče.

„... kao jedan glas“, reče brat Numrod. „A šta je taj glas rekao? Mmm?“

Brata je oklevao. Posle ponovnog premišljanja shvatio je da glas nije *rekao* ništa posebno. Samo je progovorio. U svakom slučaju, bilo je teško razgovarati s bratom Numrodom, koji je imao nervoznu naviku da škilji u sagovornikove usne i ponavlja poslednjih nekoliko reči koje ovaj kaže skoro odmah čim ih izgovori. Takođe je stalno dodirivao stvari – zidove, nameštaj, ljude – kao da se plašio da će kosmos nestati ukoliko ga on ne bude držao. I imao je toliko tikova da su morali da stanu u red i čekaju. Brat Numrod je bio prilično normalan za nekog ko je proživio pedeset godina u Citadeli.

„Pa...“, počeo je Brata.

Brat Numrod je podigao koščatu šaku. Brata je mogao da vidi bledoplave vene svud po njoj.

„A siguran sam da postoje *dve* vrste glasova koje čuju duhovnici“, reče učitelj iskušenika. Jedna obrva počela je da mu podrhtava.

„Da, učitelju. Brat Mardak nam je to rekao“, reče Brata krotko.

„... nam je to rekao. Da. Ponekad, ako On i Njegova bes-
krajna mudrost to nađu za shodno, Bog se obraća odabrano-
me i on postaje veliki prorok“, reče Numrod. „E sad, siguran
sam da ti ne bi ni uzeo u obzir da pomisliš kako si jedan od
njih? Mmm?“

„Ne, učitelju.“

„... učitelju. ali ima *drugih* glasova“, reče brat Numrod,
a u glasu mu se čuo blagi tremolo, „obmanjujućih i laskavih
i ubedljivih glasova, da? Glasova koji stalno čekaju da nas
uhvate neoprezne?“

Brata se opustio. Ovo je bio poznatiji teren.

Svi iskušenići znali su za *takve* glasove. Osim što su uglav-
nom govorili o prilično nedvosmislenim stvarima, kao što su
zadovoljstva noćne manipulacije i opšta poželjnost devojaka.
Što pokazuje da su bili početnici u polju glasova. Bratu Nu-
mrodu dolazili su glasovi koji su u odnosu na ove bili čitavi
oratorijumi. Neki smeliji iskušenići voleli su da slušaju brata
Numroda kako priča o glasovima. Govorili bi da je on sušto
obrazovanje. Pogotovu kad mu se kapljice pljuvačke skupe u
uglovima usana.

Brata je slušao.

* * *

Brat Numrod je bio učitelj iskušenića, ali nije bio *učitelj* isku-
šenika. Bio je samo učitelj grupe kojoj je pripadao Brata. Bilo
je i drugih. Verovatno je neko u Citadeli znao koliko ih je bilo.
Na nekom mestu postojao je neko čiji je posao bio da zna *sve*.

Citadela je zauzimala celo središte grada Koma, smeštenog
između klačanskih pustinja i ravnica i džungli Hauondalenda.
Širila se kilometrima, a njeni hramovi, crkve, škole, spavao-
nice, vrtovi i tornjevi rasli su jedno oko i preko drugog kao

da milion termita pokušava istovremeno da izgradi svoje termitnjake.

Kad je granulo sunce, odsjaj od vrata centralnog Hrama blistao je kao vatra. Vrata su bila bronzana i visoka trideset metara. Na njima su, u zlatnim i olovnim slovima, stajale Zapovesti. Do sada ih je bilo pet stotina dvanaest, a nesumnjivo će i sledeći prorok dodati svoj deo.

Odraženi sunčev sjaj padao je na desetine hiljada pravovernih, koji su marljivo radili u slavu Velikog Boga Oma.

Verovatno niko nije znao koliko ih je tu bilo. Neke stvari umeju da se otrgnu kontroli. Svakako je postojao samo jedan kenobijarh, vrhovni ajam. To je bilo sigurno. I šest prvosveštenika. I trideset nižih ajama. I stotine biskupa, đakona, nižih đakona i sveštenika. I iskušenika koliko i pacova u ambaru. I zanatlija, i odgajivača bikova, i mučitelja, i veslarskih devica...

Kakve god bile vaše veštine, mogli ste za sebe da nadete mesto u Citadeli.

A ako ste bili vešti u postavljanju pogrešnih pitanja ili gubljenju pravednih ratova, to mesto mogle su da budu pećnice pročišćenja ili tamnice pravedne Kvizicije.

Mesto za svakoga. I svako na svom mestu.

* * *

Sunce je tuklo po vrtu hrama.

Veliki Bog Om pokušao je da se skrasi u senci vreže dinje. Verovatno je bio bezbedan ovde, među ovim zidovima i molitvenim tornjevima, ali opreza nikad previše. Jednom ga je već poslužila sreća, no bilo bi suviše kad bi očekivao da se to ponovo desi.

Kad ste bog, nevolja je u tome što nemate kome da se pomolite.

Puzeći se zaputio ka jednom starcu koji je zgrtao đubrivo dok, posle priličnog napora, nije ocenio da se dovoljno približio njegovom uhu.

I govoraše ovako: „Hej, ti!“

Nije bilo odgovora. Nije bilo čak ni naznake da je išta i doprlo do ušiju.

Om je izgubio nerve i pretvorio Lu Cea u bednog crva u najdubljoj septičkoj jami pakla, a pobesneo je još više kad je starac mirno nastavio da prevrće đubrivo.

„Đavoli beskraja pune tvoje kosti sumporom!“, vrisnu.

To nije imalo bogzna kakav uticaj.

„Glupi stari ološ“, promrmljao je Veliki Bog Om.

* * *

A možda je i postojao neko ko je *znao* sve što je trebalo da se zna o Citadeli. Uvek postoje ljudi koji skupljaju znanje, ne iz ljubavi, već onako kao što svraka skuplja svetlucave predmete ili kao što larva vodenog moljca skuplja komadiće granja i kamenja. I uvek postoji neko ko mora da uradi sve ono što mora da se uradi, ali što drugi ljudi ne žele da urade ili čak da priznaju da postoji.

Treća Vorbisova osobina koju su ljudi uočavali bila je visina. Imao je znatno preko metar i osamdeset, ali je bio tanak kao prut, kao da je neko dete od gline izvajalo normalnu osobu, a onda je uzdužno izvaljalo.

Druga Vorbisova osobina koju su ljudi primećivali bile su njegove oči. Njegovi preci su poticali iz dalekih pustinjačkih plemena koja su posedovala osebnju tamnookost – ne samo tamne dužice već i skoro crne očne jabučice. Bilo je vrlo teško ustanoviti u šta Vorbis gleda. Baš kao da pod kožom ima naočari za sunce.

No pre svega su uočavali njegovu lobanju.

Đakon Vorbis bio je oduvek ćelav. Većina sveštenika Crkve bi odmah po postavljenju u službu počela da pušta dugu kosu i bradu dovoljno gustu da se u njoj izgubi koza. Međutim, Vorbis se ceo brija. Blistao je. A čini se da je manjak dlaka pojačavao njegovu moć. Nije ugrožavao druge. Nikad nije pretio. Samo je svima proizvodio osećanje da se njegov lični prostor razastire na nekoliko metara od njegovog tela i da je svako ko mu se približava zagazio u nešto važno. Vrhovnicima, starijim od njega pedeset godina, bilo je neprijatno da ga prekinu u bilo kakvom razmišljanju.

Skoro da je bilo nemoguće znati o čemu Vorbis razmišlja, a niko nikad nije ni pitao. Najočigledniji razlog za ovo ležao je u tome što je Vorbis bio vođa Kvizicije, čiji je posao bio da uradi sve ono što je moralo da se uradi, a što drugi ljudi radije ne bi da urade.

Takve ljude ne pitate o čemu razmišljaju jer ne želite da se vrlo sporo okrenu i kažu: „O vama.“

Najviši položaj koji je mogao da dostigne u okviru Kvizicije bio je đakon, a to je pravilo ustanovljeno pre mnogo stotina godina, da taj ogranak Crkve ne bi prerastao svoje čizme.* Međutim, s ovakvim umom, svi su govorili, Vorbis je lako do sada mogao da postane prvosveštenik, ili čak i ajam.

Vorbis se nije brinuo za takve tričarije. On je znao svoju sudbinu. Zar mu sam Bog nije rekao?

* * *

„Eto“, reče brat Numrod tapšući Bratu po ramenu. „Siguran sam da će stvari sada da ti budu jasnije.“

* Koje su bile unificirane veličine i pritezale su se šrafovimima.

Brata je osećao da se od njega očekuje tačno određen odgovor.

„Da, učitelju“, reče. „Siguran sam da hoće.“

„... hoće. Tvoja je sveta dužnost da stalno odolevaš glasovima“, reče Numrod i dalje ga tapšući.

„Da, učitelju. Hoću. Pogotovu ako mi kažu da radim išta od onoga što ste pomenuli.“

„... pomenuli. Dobro. Dobro. A ako ih ponovo čuješ, šta ćeš uraditi? Mmm?“

„Doći ću i kazaću vam“, reče Brata revnosno.

„... kazaću vam. Dobro. Dobro. To volim da čujem“, reče Numrod. „Uvek to kažem svojim mladićima. Upamtite da sam uvek tu da se pozabavim bilo kakvim problemčićima koji vas možda muče.“

„Da, učitelju. Da li da se sad vratim u vrt?“

„... vrt. Mislim da bi trebalo. Mislim da bi trebalo. I bez ikakvih glasova ubuduće, jasno?“ Numrod je zamahao kažiprstom duge ruke. Obraz mu se naborao.

„Da, učitelju.“

„Šta si radio u vrtu?“

„Okopavao sam dinje, učitelju“, reče Brata.

„Dinje? Ah. Dinje“, reče Numrod polako. „Dinje. Dinje. Pa, to unekoliko objašnjava stvari, naravno.“

Očni kapak ludački mu zatrepta.

* * *

Veliki Bog nije bio jedini koji se obraćao Vorbisu unutar njegove glave. Svi bi govorili s ekskvizitorom, pre ili kasnije. U pitanju je bila samo izdržljivost.

Poslednjih dana Vorbis nije često silazio da posmatra inkvizitore. Ekskvizitori to nisu morali da rade. Dole je slao

naređenja, a stizali su mu izveštaji. Međutim, posebne okolnosti zahtevale su njegovu posebnu pažnju.

Mora da se kaže... u podrumima Kvizicije nije bilo puno toga smešnog. Ne ako ste imali normalan smisao za humor. Nije bilo veselih plakata na kojima bi pisalo: Ne morate da budete nemilosrdni sadista da biste ovde radili, ali nije zgoreg!!!

Međutim, bilo je tu nekih stvari koje bi pronicljivom čoveku ukazale da je Stvoritelj čovečanstva imao vrlo poveren smisao za zabavu i od kojih bi mu se u srcu uzdigla bura besa dovoljna da razvali vrata raja.

Šolje, na primer. Inkvizitori su dnevno imali dve pauze za kafu. Šolje, koje je svako donosio od kuće, uredno su slagali oko čajnika na ognjištu središnje peći, u kojoj su se, uzgred, grejali i žarači i noževi.

Po njima su bile ispisane posvete, poput: „Uspomena iz Svetog kratera Osorija“ ili „Najboljem tati na svetu“. Većina je bila iskrzana i nikoje dve nisu bile istovetne.

A na zidu su stajale razglednice. Tradicija je nalažala da inkvizitor, kada ode na odmor, pošalje grubo obojen drvorez lokalnog pejzaža s nekom prigodno duhovitom i blago neukusnom porukom na poleđini. Tu je stajalo i dirljivo pismo inkvizitora prve klase Išmejla „Popa“ Kvuma, u kome je zahvaljivao kolegama što su, njemu na poklon za penzionisanje, skupili čak sedamdeset osam obola i divan buket cveća za gospođu Kvum, naznačio da će se uvek sećati svojih dana u tamnici br. 3 i da bi se radovao da priskoči u pomoć ukoliko ikad budu imali manjak ljudstva.

Sve je to, zapravo, značilo sledeće: čak ni najluđi psihopata ne može da počini ništa što podjednako lako ne može da izvede i normalan, ljubazan porodičan čovek koji svaki dan dolazi na radno mesto i ima pune ruke posla.

Vorbisu se dopadalo što to zna. Ako čovek to zna, zna sve što treba da zna o ljudima.

Trenutno je sedeo pored klupe na kojoj je još uvek ležalo, stručno rečeno, uzdrhtalo telo brata Sašoa, njegovog bivšeg sekretara.

Pogledao je dežurnog inkvizitora, koji je klimnuo glavom. Vorbis se nagnuo nad okovanog sekretara.

„Kako se zovu?“ ponovio je.

„... ne znam...“

„Dao si im kopije moje prepiske, Sašo. Oni su izdajnici i jeretici koji će večnost provesti u paklu. Želiš li da im se pridružiš?“

„... ne znam imena...“

„Imao sam poverenja u tebe, Sašo. A ti si me špijunirao. Izdao si Crkvu.“

„... imena ne...“

„Istina je svršetak bola, Sašo. Reci mi.“

„... istina...“

Vorbis je uzdahnio. A onda je opazio jedan Sašov prst kako se savija i ispravlja pod okovima. Poziv.

„Da?“

Nagnuo se bliže nad telo.

Sašo je otvorio svoje preostalo oko.

„... istina...“

„Da?“

„... Kornjača se kreće...“

Vorbis se vratio u stolicu nepromenjenog izraza lica. Izraz mu se retko menjao mimo njegove volje. Inkvizitor ga je užasnuto posmatrao.

„Shvatam“, reče Vorbis. Ustao je i klimnuo glavom prema inkvizitoru.

„Koliko je dugo on već ovde?“

„Dva dana, gospodaru.“

„A možete da ga održite u životu još...“

„Još dva dana, gospodaru.“

„Učinite tako. Učinite tako. Najzad“, reče Vorbis, „naša je dužnost da očuvamo život što je duže moguće. Je li tako?“

Inkvizitor mu je uputio nervozan osmeh čoveka svesnog da stoji pored nadređenog čija jedna reč može da ga pošalje u okove na klupi.

„Ovaj... da, gospodaru.“

„Jeres i laži posvuda“, uzdahnio je Vorbis. „A sad još moram da nađem i drugog sekretara. Veoma neprijatno.“

* * *

Posle dvadeset minuta Brata se opustio. Izgleda da su zavodljivi glasovi čulnog zla nestali.

Nastavio je da se bavi dinjama. Osećao je da može da razume dinje. Dinje su se činile razumljivije od većine drugih stvari.

„Hej, ti!“

Brata se ispravio.

„Ne čujem te, o opaka sukubo“, reče.

„O, da, čuješ me, dečaće. Elem, hoću da uradiš ovo...“

„Strpao sam prste u uši!“

„Pristaje ti. Pristaje ti. Ličiš na vazu. Dakle...“

„Pevušim pesmicu! Pevušim pesmicu!“

Brat Preptil, učitelj muzike, reče da ga Bratin glas podseća na razočaranog lešinara koji je prekasno stigao do mrtvog magarca. Koralno pevanje bilo je obavezno za iskušeničke, ali je nakon mnogih primedbi brata Preptila načinjen poseban izuzetak u Bratinom slučaju. Prizor Bratinog širokog okruglog lica, zgrčenog od napora da udovolji, sam je po sebi bio dovoljan, ali je još gore bilo slušanje kako se njegov glas, svakako

snažan i pun predane samouverenosti, ljulja tamo-amoo oko napeva ne pogodivši ga nijednom.

Umesto toga, dobio je dodatne dinje.

Iz molitvenog tornja jato vrana žurno izlete.

Posle celog korala *On satire nepravednike kopitima od vreloug gvoždā*, Brata otpuši uši i usudi se da načas posluša.

Osim udaljenog negodovanja vrana, vladala je tišina.

Upalilo je. Verujte u Boga, kažu ljudi. A on je uvek vero-
vao. Bar otkad mu seže sećanje.

Uzeo je motiku i s olakšanjem se vratio vrežama.

Oštrica motike taman je trebalo da padne na zemlju kad je Brata video kornjaču.

Bila je mala, žuta, u osnovi, i prekrivena prljavštinom. Oklop joj je bio gadno iskrzan. I imala je jedno perlasto oko – drugo je palo kao danak nekoj od hiljadu opasnosti koje vrebaju spora bića nastanjena dva centimetra iznad zemlje.

Osvrnuo se. Vrtovi su ležali duboko unutar kompleksa hramova i okruživali su ih visoki zidovi.

„Kako si dospeo ovde, mali stovre?“, rekao je. „Jesi li doleteo?“

Kornjača je monokularno zurila u njega. Brata je osetio blagu nostalgiju za kućom. Kod kuće, u peščanim dinamama, bilo je mnogo kornjača.

„Mogao bih da ti dam malo zelene salate“, reče Brata. „Ali mislim da je kornjačama zabranjen pristup u vrtove. Zar ti nisi štetočina?“

Kornjača je nastavila da zuri. Skoro ništa ne može da zuri kao kornjača.

Brata se osetio prinuđenim da učini nešto.

„Ima groždā“, reče. „Verovatno nije grešno ako ti dam jedno zrno. Bi li ti se dopalo grožđe, kornjačice?“

„Bi li se tebi dopalo da postaneš gnusoba u najdubljoj rupi pakla?“, rekla je kornjača.

Vrane, koje su odletele na spoljne zidove, ponovo su poletele začuvši izvođenje korala *Put nevernika pun je trnja*.

Brata je otvorio oči i ponovo izvadio prste iz ušiju.

Kornjača je rekla: „Ja sam još ovde.“

Brata je oklevao. Vrlo polako mu je sinulo da demoni i sukube ne uzimaju oblik malih starih kornjača. Ne bi bilo svrhe. Čak bi i brat Numrod morao da se složi da, što se tiče obesne erotičnosti, postoje daleko bolja rešenja od jednooke kornjače.

„Nisam znao da kornjače mogu da govore“, reče.

„I ne mogu“, rekla je kornjača. „Čitaj mi s usana.“

Brata je primakao pogled.

„Nemaš usne“, reče.

„Nemam, kao ni podesne glasne žice“, saglasi se kornjača. „Govorim direktno u tvoju glavu, razumeš li?“

„Bogo!“

„Razumeš to, zar ne?“

„Ne.“

Kornjača je zakolutala okom.

„Trebalo je da znam. Dobro, nije ni bitno. Ne mogu da traćim vreme na baštovane. Idi i dovedi glavnog čoveka, smesta.“

„Glavnog čoveka?“, rekao je Brata. Rukom je pokrio usta. „Ne misliš valjda na... brata Numroda?“

„Ko je taj?“, rekla je kornjača.

„Učitelj iskušenika!“

„O, *Ja!*“, rekla je kornjača. „Ne“, nastavila je, monotono imitirajući Bratin glas. „Ne mislim na učitelja iskušenikâ. Mislim na visokog sveštenika ili kako god već sebe zove. Valjda *imate* takvog?“

Brata je tupo klimnuo glavom.

„Visoki sveštenik, je li tako?“, rekla je kornjača. „Visoki sveštenik. Visoki sveštenik.“

Brata je ponovo klimnuo. Znao je da postoji visoki sveštenik. No mada je mogao potpuno da pojmi hijerarhijsku strukturu između samog sebe i brata Numroda, nije mogao ozbiljno da promisli o ikakvoj mogućoj vezi između Brate iskušenika i kenobijarha. Bio je tek teorijski svestan da postoji kenobijarh, da postoji razgranata kanonska struktura, s visokim sveštenikom na čelu i Bratom čvrsto zalepljenim za začelje, ali je na to gledao kao što bi ameba mogla da posmatra ceo evolutivni lanac između sebe i, recimo, sertifikovanog računovođe. Nedostajale su karike do vrha.

„Ne mogu da tražim...“ Brata je oklevao. Čak i od *pomisli* na razgovor sa kenobijarhom začutao je od straha. „Ne mogu *ni od koga* da tražim da traži visokog kenobijarha da dođe i razgovara s *kornjačom*!“

„Pretvori se u blatnu pijavicu i nestani u vatrama odmazde!“, vrisnula je kornjača.

„Nema potrebe za kletvama“, reče Brata.

Kornjača je besno skakutala.

„To nije bila kletva! Nego naređenje! Ja sam Veliki Bog Om!“

Brata je trepnuo.

Potom je rekao: „Ne, nisi. Video sam Velikog Boga Oma“, mahnuo je rukom, savesno opisavši oblik svetih rogova, „i on nema oblik kornjače. On stiže kao orao, ili kao lav, ili kao moćni bik. Ima statua u Velikom hramu. Visoka je sedam lakata. Sva je u bronzi i koječemu. I satire nevernike. Ne možeš da satireš nevernike ako si kornjača. Mislim, sve što možeš jeste da ih značajno gledaš. Statua ima rogove od čistog zlata. U moj zavičaj, u selu pored mog imali su statuu visoku jedan lakat, takođe u obliku bika. Po tome znam da nisi Veliki Bog“ – sveti rogovi – „Om.“

Kornjača se staložila.

„Koliko si do sada video kornjača koje govore?“, upita ga sarkastično.

„Ne znam“, reče Brata.

„Kako to misliš, ne znaš?“

„Pa, možda sve govore“, reвноsno je odgovorio Brata, prikazujući veoma ličnu vrstu logike koja ga je i dovela do dodatnih dinja. „Možda samo ne izgovaraju ništa kad sam ja u blizini.“

„Ja sam Veliki Bog Om“, rekla je kornjača pretećim i uočljivo dubokim glasom, „a ti ćeš za prilično kratko vreme da postaneš vrlo nesrećan sveštenik. Idi po njega.“

„Iskušenik“, reče Brata.

„Šta?“

„Iskušenik, ne sveštenik. Ne dopuštaju mi...“

„Dovedi ga!“

„Ali mislim da kenobijarh nikad ne dolazi u naš povrt-njak“, reče Brata. „Mislim da čak i ne zna *šta* je dinja.“

„To me ne zanima“, rekla je kornjača. „Dopremi ga odmah ili će biti zemljotresa, mesec će da postane krvav, groznice i čirevi će savladati ljudski rod, a spopašće ga i raznolike bolesti. Ozbiljan sam“, dodala je.

„Pokušaću nešto da učinim“, reče Brata odstupajući.

„A čak sam i razuman, kad se uzmu u obzir okolnosti!“, viknula je kornjača za njim.

„Samo da kažem, ne pevaš loše“, dodade.

„Čuo sam i gore!“, dok je gruba Bratina riza nestajala kroz kapiju.

„Podseća me na ono doba kad je kuga zavládala Pseudopolisom“, tiho je rekla dok su koraci jenjavali. „Kakvog li samo naricanja i škrgutanja zubima tamo beše.“ Uzdahnu. „Veliki dani. Veliki dani!“

Mnogi osete da su pozvani u sveštenstvo, ali zapravo samo čuju unutrašnji glas koji kaže: „Radi se pod krovom, ne diže se ništa teško, zar hoćeš da budeš ratar kao tvoj otac?“

S druge strane, Brata nije samo verovao. On je zaista Verovao. Takva stvar je obično neprijatna ako iskrsne u bogobojažljivoj porodici, ali je Brata imao samo svoju baku, a i ona je Verovala. Bila je onaj tip žene od kog svaki sveštenik zazire u svojoj pastvi, ona što zna sve napeve, sve propovedi. Ženama je u Omnijansku crkvu pristup bio dozvoljen samo zato što im nije bio zabranjen, i pritom su morale da budu sasvim neme i pokrivene u svom odeljku iza predikaonice, kako se ne bi desilo da, od pogleda na polovinu ljudskog roda, muški vernici počnu da čuju glasove srodne onima koji su mučili brata Numroda pre svakog sna i po svakom buđenju. Problem je bio što je Bratina baka imala ličnost koja je mogla da se probije kroz olovnu ploču i gorku pobožnost snagom dijamantskog svrdla.

Da je rođena kao muškarac, omnijanizam bi dobio svog osmog proroka mnogo ranije nego što se očekivalo. No, u datim okolnostima, organizovala je čišćenje hrama, glancanje statua i kamenovanje mogućih preljubnica s užasavajućom efikasnošću.

Tako je Brata odrastao siguran i uveren u Velikog Boga Oma. Brata je odrastao *znajući* da ga Om gleda sve vreme, naročito u klozetu, da demoni jurišaju na njega sa svih strana i da može da ih obuzda samo snagom svoje vere i težinom bakine trščane batine, koja je stajala iza vrata u onim retkim trenucima kada nije bila korišćena. Znao je napamet svaki stih iz svih sedam Knjiga proroka i sve do jedan Propis. Znao je sve Zakone i Pesme. Pogotovu Zakone.

Omnijanci su bili bogobojažljivi ljudi.
A imali su i čega da se boje.

* * *

Vorbisova soba bila je u gornjoj Citadeli, što je bilo neobično za đakona. Nije sam to tražio. Retko je tražio bilo šta. Sudbina ima načina da se sama pobrine za svoje ljude.

Takođe su ga posetili neki od najmoćnijih ljudi u hijerarhiji Crkve.

Ne, naravno, šest prvosveštenika ni sam kenobijah. Oni nisu bili toliko važni. Bili su prosto na vrhu. Ljudi koji zbilja vode organizaciju nalaze se nekoliko nivoa niže, gde štošta još može da se uradi.

Ljudi su voleli da budu prijatelji sa Vorbisom, uglavnom zbog već pomenutog mentalnog polja koje im je sugerisalo, na najtananiji mogući način, da ne žele da mu budu neprijatelji.

Dvojica prijatelja sada su sedela s njim. Bili su to opšti ajam Friit, koji je, ma šta pisalo u zvaničnim arhivama, vodio najveći deo Božanskog legionara, i biskup Druna, sekretar Kongresa ajama. Ljudi možda nisu mislili da je to položaj od posebne moći, ali nikad nisu ni minut proveli kao sekretar na sastanku nagluvih staraca.

Nijedan čovek zapravo nije bio tu. I nisu razgovarali s Vorbisom. Bio je to jedan od *onih* sastanaka. Mnogo ljudi nije htelo da razgovara s Vorbisom i davali su sve od sebe da se ne sretnu s njim. Neki opati iz dalekih manastira nedavno su bili pozvani u Citadelu, i tajno su putovali nedelju dana preko krivudavog terena, samo da se ne bi približili senovitim figurama koje su posećivale Vorbisovu sobu. Poslednjih nekoliko meseci Vorbis je imao posetilaca koliko Čovek s gvozdenom maskom.

A nisu ni razgovarali. Ali da su *bili* tu i da su *razgovarali*, dijalog bi tekao ovako:

„A sada“, reče Vorbis, „pitanje Efebe.“

Biskup Druna slegao je ramenima.*

„Beznačajno je, kažu. Ne prete nam.“

Dva čoveka su pogledala Vorbisa, koji nikad nije podigao glas. Bilo je vrlo teško reći šta Vorbis misli, čak i nakon što vam to i kaže.

„Zaista? Do toga smo stigli?“, rekao je. „Ne *prete* nam? Posle onoga što su učinili jadnom bratu Mardaku? Posle vređanja Oma? Ne sme da ostane na tome. Šta je predloženo da se učini?“

„Nema više sukoba“, reče Friit. „Bore se kao ludaci. Ne. Već smo izgubili previše ljudi.“

„Imaju jake bogove“, reče Druna.

„Imaju bolje lukove“, reče Friit.

„Nema drugog Boga do Oma“, reče Vorbis. „Ono čemu se Efebijanci, po svom uverenju, klanjaju jesu tek prikaze i demoni. Ako se to i može nazvati klanjanjem. Jeste li već videli ovo?“

Gurnuo je svitak hartije ka njima.

„Šta je to?“, rekao je Friit oprezno.

„Laž. Istorija koja ne postoji i nikad nije postojala... ono... ono što...“ Vorbis je oklevao, pokušavajući da se seti reči koja je već odavno prestala da se koristi. „Kao one... priče koje se pričaju deci koja su još mala... reči koje ljudi izgovaraju... dakle...“

„Oh. Pozorišni komad“, reče Friit. Vorbisov pogled prikuca ga za zid.

„Poznate su vam te stvari?“

* Ili bi to uradio. Da je bio tu. Ali nije bio. Stoga nije mogao.

„Ja – kad sam jednom putovao u Klač...“ Friit je zamuckivao. Očigledno je pokušavao da se pribere. Komandovao je nas stotinu hiljada ljudi u bici. Nije ovo zaslužio.

Shvatio je da se ne usuđuje da pogleda u Vorbisov izraz lica.

„Oni plešu plesove“, reče mlitavo. „Na svoje svete dane. Žene nose zvončice na svojim... I pevaju pesme. O počecima svetova, kad su bogovi...“

Zaćutao je. „Bilo je odvratno“, reče. Pucnuo je zglobovima prstiju, što je radio uvek kad bi bio zabrinut.

„Ovde se pominju njihovi bogovi“, reče Vorbis. „*Ljudi s maskama*. Možete li da poverujete? Imaju boga *vina*. Pijani starac! I onda ljudi kažu da Efeba nije pretnja! A ovo...“

Bacio je drugi, deblji svitak na sto.

„Ovo je daleko gore. Naime, ako se i greškom klanjaju lažnim bogovima, greška leži u izboru bogova, ne u klanjanju. Ali ovo...“

Druna je pažljivo pregledao svitak.

„Verujem da postoje i drugi primerci, čak i u Citadeli“, reče Vorbis. „Ova je pripadala Sašou. Mislim da ste ga vi preporučili za mog službenika, Friite?“

„Uvek su me impresionirale inteligencija i pronicljivost tog mladića“, reče general.

„Manjkalo mu je lojalnosti“, reče Vorbis, „a upravo sada dobija svoju zasluženu nagradu. Možemo samo da žalimo što nismo uspjeli da ga navedemo da oda imena svojih drugova jeretika.“

Friit se opirao naglom naletu olakšanja. Pogledao je Vorbisa u oči.

Druna je prekinuo tišinu.

„*De Chelonian Mobile*“, reče glasno. „Kornjača se kreće. Šta to znači?“

„Ako bih vam samo i rekao, izložio bih vašu dušu riziku od hiljadugodišnjih paklenih muka“, reče Vorbis. Nije spuštao pogled s Friita, koji je netremice gledao u zid.

„Mislim da uz dovoljno pažnje možemo da preuzmемо taj rizik“, reče Druna.

Vorbis je slegao ramenima. „Pisac tvrdi da svet... putuje kroz prazninu na leđima četiri ogromna slona“, reče.

Druna je zinuo od zapanjenosti.

„Na leđima?“, rekao je.

„Tako se tvrdi“, reče Vorbis i dalje gledajući Friita.

„Na čemu oni stoje?“

„Pisac tvrdi da stoje na oklopu divovske kornjače“, reče Vorbis.

Druna se nervozno nasmešio.

„A na čemu stoji kornjača?“, upita.

„Ne vidim svrhu nagađanja na čemu ona stoji“, brecnu se Vorbis, „jer i ne postoji!“

„Naravno, naravno“, brzo reče Druna. „Samo me je obuzela dokona radoznalost.“

„Radoznalost je većinom takva“, reče Vorbis. „Odvodi um na sumnjive staze. A ipak, čovek koji je ovo napisao slobodno se šeta po Efebi, *sada*.“

Druna baci pogled na svitak.

„Piše da je brodom otplovio do ostrva na rubu i da je pogledao dole i...“

„Laži“, reče Vorbis bezizražajno. „A ne bi bilo razlike i da nisu laži. Istina leži unutar, ne spolja. U rečima Velikog Boga Oma koje nam donose njegovi odabrani proroci. Oči mogu da nas zavaraju, ali naš Bog neće nikad.“

„Ali...“

Vorbis je pogledao Friita. General se znojio.

„Da?“, rekao je.

„Dakle... Efeba. Mesto na kom ludaci imaju lude ideje. Svi to znaju. Možda je najmudrije ostaviti ih da se kuvaju u sopstvenoj ludosti?“

Vorbis je zavrteo glavom. „Nažalost, razuzdane i nestabilne ideje imaju uznemirujuću sklonost da se šire i preuzimaju prevlast.“

Friit je morao da prizna da je ovo tačno. Iz iskustva je znao da su tačne i očigledne ideje, poput neizrecive mudrosti i suda Velikog Boga Oma, toliko nejasne mnogim ljudima da ste zapravo morali da ih ubijete pre nego što bi uvideli svoje greške, dok su pak opasna, maglovita i tvrdoglava mišljenja bila toliko privlačna nekim ljudima da su se – zamišljeno je protrljao ožiljak – krili u planinama i bacali stene na vas dok ih ne biste ubili izglednjivanjem. Bili su spremniji da umru nego da se urazume. Friit se urazumio vrlo rano. Shvatio je da je razumno ne umreti.

„Šta predlažete?“, rekao je.

„Savet želi da pregovara sa Efebom“, reče Druna. „Znate da moram da organizujem delegaciju koja sutra polazi na put.“

„Koliko vojnika?“, upita Vorbis.

„Samo jedan telohranitelj. Garantovana nam je bezbednost tokom puta“, reče Friit.

„*Garantovana nam je bezbednost tokom puta*“, reče Vorbis. Zvučalo je kao dugačka kletva. „A kad stignete...?“

Friit je želeo da kaže: Razgovarao sam sa zapovednikom efebijanskog garnizona i čini mi se da je on častan čovek, mada je, naravno, gnusni nevernik i manji od crva. No nije osećao da je mudro Vorbisu reći tako nešto.

Umesto toga rekao je: „Bićemo oprezni.“

„Možemo li da ih zaskočimo?“

Friit je oklevao. „Mi?“, upita.

„Ja ću voditi grupu“, reče Vorbis. Tek na trenutak se zagledao sa sekretarom. „Ja bih... voleo da budem podalje od

Citadele na neko vreme. Da promenim okolinu. Pored toga, efebijanci ne smeju da pomisle da zavređuju pažnju višeg pripadnika Crkve. Samo sam razmatrao sve mogućnosti, budemo li isprovocirani...”

Nervozno krckanje Friitovih zglobova zazvučalo je kao pucanj biča.

„Dali smo im svoju reč...”

„Nema primirja sa nevernicima“, reče Vorbis.

„Ali ima praktičnih problema“, reče Friit najoštrije što se usuđivao. „Palata u Efebi je lavirint. Znam to. Ima zamki. Niko ne može da uđe bez vodiča.”

„Kako vodič ulazi?“, upita Vorbis.

„Pretpostavljam da vodi samog sebe“, reče general.

„Po mom iskustvu, uvek postoji i drugi način“, reče Vorbis. „Za sve postoji drugi način. A Bog će nam ga blagovremeno pokazati, u to možemo da se pouzdamo.”

„Svakako bi sve bilo lakše kad bi Efeba bila manje stabilna“, reče Druna. „Tamo su doista našli utočište izvesni... elementi.”

„A time bi se otvorila i vrata prema celoj Nizvrtnoj obali“, reče Vorbis.

„Pa...”

„Prema Delu, a zatim i Tsortu“, reče Vorbis.

Druna je pokušavao da izbegne pogled u Friitov izraz lica.

„To je naša dužnost“, reče Vorbis. „Naša sveta dužnost. Ne smemo da zaboravimo jadnog brata Mardaka. Bio je ne-naoružan i sam.”

* * *

Bratine velike sandale poslušno su lepetale duž kamenog hodnika prema oskudnoj ćeliji brata Numroda.